

Sobre flexibilitat i rigidesa en els criteris de transcripció de topònims en els reculls per municipis

Albert Manent
Octubre de 2009

Fa mig segle que vaig començar el meu primer recull d'onomàstica sobre l'Aleixar, editat el 1962, i des d'aleshores n'he publicat set, el darrer dels quals de Vinyols i els Arcs. Mentrestant he vist evolucionar els criteris de transcripció i d'ordenació de noms de lloc a través de normatives diverses. El 1936 Joan Coromines i Enric Ribas van publicar dins el recull onomàstic de Sant Pere de Riudebitlles, preparat per Cristòfor Cardús, unes normes sobre la matèria. Eren molt elementals i les podia seguir tothom. El segon recull municipal editat fou el de la Riba (1953), a càrrec de Josep Iglésies. Ja el 1958 Ramon Amigó, deixeble d'Iglésies, va editar el recull de Reus, ambiciós aplec, que completà brillantment en la segona edició de 1988. Aviat Amigó va reunir entorn seu un grup de toponimistes entusiastes, el més antic dels quals dec ser jo. I el seu mestratge es va anar consolidant. El projecte d'ell d'aplegar tota la toponímia del Baix Camp quasi és realitat. En conjunt, el Camp de Tarragona és el territori català més estudiat onomàsticament ja que s'han editat 40 reculls de municipis i en 2010 en podrien sortir cinc més.

El mestratge d'Amigó va marcar pautes i va fer dos canvis notoris a la normativa de Coromines: va decidir suprimir la transcripció fonètica, que era molt elemental, i per raons pràctiques ordenar els topònims alfabèticament i no per temes (masos, barrancs, partides, etc.). Uns pocs anys abans Enric Moreu-Rey va estructurar el món dels qui es dedicaven a recollir o a estudiar els noms de lloc i va fer unes normes senzilles i complementàries de les de Coromines, que són encara una bona guia. I el 1980 va fundar la Societat d'Onomàstica el butlletí de la qual té més de dotze mil planes editades i és un entitat que ara en diuen transversal, ja que hi conviuen autodidactes, professors universitaris i erudits purs de la toponímia.

El 1975 Enric Garcia-Pey, de Granollers, va emprendre l'aventura d'aplegar i publicar els materials onomàstics de la seva comarca, el Vallès Oriental, amb quaranta-tres municipis. Fins avui Garcia-Pey ha editat vint-i-sis reculls i en té deu inèdits. Aquest Vallès és, doncs, la segona gran zona de Catalunya escorcollada sistemàticament. L'autor ha fet un gran esforç de recerca i s'ha adaptat al nostre mètode, que té algun punt poc definit. Per tant va haver de passar de fer reculls temàtics als que ordenen alfabèticament. Fora del Vallès m'ha arribat alguna crítica a l'obra "enciclopèdica" de Garcia-Pey. En primer lloc, que no citava gairebé mai, capbreus i cadastres. Garcia-Pey respon que, a causa de la guerra civil, es destruïren molts arxius parroquials i municipals i que ha hagut de servir-se d'arxius privats, generalment de masies. L'altra crítica era que en els llibres sobraven fotografies de masos, personatges històrics, arbres monumentals... Aquest comentari és el reflex d'una visió purista que només admètria text als aplecs toponímics. I s'oblida que alguns ajuntaments, per acostar més l'onomàstica a la gent del poble, hi volen il·lustracions, "sants". I que l'ajuntament es fa càrrec de l'edició.

La tercera gran zona amb un considerable mapa onomàstic recollit és la Ribagorça, ja que fins avui s'han recollit quaranta reculls que comprenen municipis de llengua catalana i de parla aragonesa. Un altres esforç "enciclopèdic", doncs, sota la direcció de Xavier Terrado, catedràtic de Lleida i fill de la Franja, el qual ha sabut trobar una dotzena de bons col·laboradors. L'any vinent és

possible que acabin d'editar aquest *corpus* que té alhora un gran valor lingüístic perquè en l'anomenat ribagorçà trobem parles de transició com el benasquès.

Aquestes són les tres grans zones treballades sistemàticament. Al País Valencià ha sortit un *corpus* toponímic important, però els reculls de municipis són una dotzena. En canvi el Priorat, aprofitant sobretot l'empenta d'Amigó, ha publicat catorze reculls, quasi la meitat de la comarca.

En els darrers deu anys l'Institut d'Estudis Catalans ha començat una col·lecció de reculls onomàstics i l'Institut Cartogràfic de Catalunya, junt amb la Societat d'Onomàstica, n'ha iniciat una altra. Ambdues sèries han obert horitzons als sacrificats recol·lectors d'aplec per municipis. No obstant això, fa uns deu anys que l'Oficina d'Onomàstica, que depèn de la Secció Filològica de l'IEC, va publicar una normativa, molt extensa i feixuga, adreçada sobretot a llicenciats en filologia i que és ben poc assequible als benemèrits toponimistes autodidactes en el camp filològic. Durant els darrers anys els volums que edita l'Oficina d'Onomàstica ha anat aplicant aquells criteris, però fent-hi variants discutibles que de vegades desorienten. Per exemple, quan hom dubta entre entrar Carrer Major per Carrer o per Major. Penso que, quan hi ha un adjectiu després del genèric, aquest hauria de situar-se primer. També he vist vacil·lacions, més primiceres, a l'hora d'unificar en una sola fitxa, per exemple, l'Horta, el Camí de l'Horta i el Mas de l'Horta. Darrerament han rectificat i hi figuren no un sinó tres topònims independents.

També és molt discutible quan trobem un mas o un tros on pel fet de considerar-se partida, privi el genèric. Per exemple, el Tros d'en Roca i els Plans de Torelló, suposades partides, on els genèrics manen sobre els específics. Quina raó de pes té aquesta normativa nova? I per què ara s'ha de posar amb minúscula el genèric, per exemple Teixeta, lo coll de la ? Els apèndixs finals a partides, renoms, fonts, són afegits discutibles.

Les persones que dirigeixen l'Oficina d'Onomàstica són molt competents, filològicament i lingüísticament, però mai no han publicat cap recull d'onomàstica municipal i tendeixen a prendre resolucions que en diríem de laboratori, purament acadèmiques, sense pensar en els qui, no essent tant savis, voluntariosament recullen noms de lloc, renoms i llinatges i els han de posar en solfa en un llibre. També trobo un criteri rígid que en la majoria de llibres que publica l'Oficina d'Onomàstica sigui obligat posar-hi ara la pronúncia d'acord amb l'alfabet fonètic internacional . Molts toponimistes no estan preparats per fer-ho. I tenim prou estudis dialectals per poder prescindir de la transcripció fonètica, llevat d'algun cas particular.

D'altra banda, he llegit algun comentari escrit (penso que no publicat) o bé oral de persones de l'entorn de l'Oficina d'Onomàstica que desqualificaven un determinat recull editat perquè quatre o cinc noms de lloc no estaven ordenats alfabèticament i hi trobaven alguna mancança de llengua. Qualsevol recull onomàstic, sobretot de pobles petits, té a més un valor lingüístic, històric i geogràfic i sempre serà consultat per entesos. I probablement d'ací a vint o trenta anys el recull onomàstic continuarà essent l'única monografia sobre la localitat i la valoraran pel conjunt i no per uns pocs errors.

Un últim exemple. Alguns reculls de la Ribagorça acumulen en un topònim —coma, barranc, plana— tots els altres noms específics que duen el mateix genèric. És un criteri flexible d'ordenació de noms de lloc que no segueix l'ortodòxia. Fóra un signe de rigidesa acadèmica si algú gosés desqualificar qualsevol recull ribagorçà per una qüestió de criteri normatiu.